

Klió 2004/3.

13. évfolyam

Abraham Lincoln átfarmálja az elnöki hivatalt

Az Abraham Lincoln tárgyszóra keresve az Online Computer Library Center interneten elérhető katalógusában csaknem tizenötezer találatot jelez a rendszer. Évről-évre nő ez a szám, könyvek-szócikkek tucatjainak megjelenése jelzi, hogy a polgárháború mártír elnöke még mindig izgatja mind a történészek szakmai, mind pedig a laikusok kevésbé professzionális érdeklődését. Több konferencia, szimpózium, előadásorozat kínál fórumot eszmecserére a szakemberek számára, s az ezek keretében elhangzott előadások gyakran nyomtatásban is napvilágot látnak. Tavaly *John Y. Simon* és *Harold Holzer* szerkesztésében jelent meg a 12 esszét tartalmazó *The Lincoln Forum: Rediscovering Abraham Lincoln (A Lincoln-fórum: Abraham Lincoln újraértékelése)* New York, Fordham University Press, 2002.) című kötet, amelyet az idén egy újabb hasonló követett. A Tennessee állambeli Lincoln Memorial University Lincolnról elnevezett könyvtára és múzeuma négyévente rendez szimpóziumot, amelyen a legfrissebb tudományos eredményekről számolhatnak be a kutatók. A 2001. április 26. és 28. között megrendezett tanácskozás előadásai közül tizenegyet választott ki *Charles M. Hubbard*, az Abraham Lincoln Library and Museum igazgatója és szerkesztésében jelent meg a *Lincoln Reshapes the Presidency (Lincoln átfarmálja az elnöki hivatalt – Macon, Georgia: Mercer University Press, 2003.)* című könyv, amelynek tanulmányai a szimpózium 2001-es kiírásához hűen azt veszik nagyító alá, miként alakult át, illetve erősödött meg a végrehajtói hatalom Lincoln elnöksége idején.

Abraham Lincoln – aki elnökként az alkotmány értelmében az amerikai hadsereg főparancsnoka is volt – a Fekete Súlyom ellen viselt háborúban játszott epizódszerepén kívül semmiféle katonai képzettséggel és tapasztalattal nem rendelkezett, ennek ellenére megválasztását követően alig néhány hónappal arra kényszerült, hogy az amerikai történelem legvéresebb háborújában a XIX. század legnagyobb hadigépezetének parancsnoka, sokszor irányítója is legyen. Lincolnnak az amerikai demokratikus berendezkedésre nézve a mai napig legnagyobb fenyegetést jelentő fegyveres politikai felkeléssel kellett szembenéznie, amelyben – amennyiben szigorúan az alkotmány által biztosított kereteken belül manőverezett volna – a nemzet különösen sebezhetőnek bizonyult. Ezért kényszerült olyan hatalmi tényezőket is az elnöki hatáskör alá vonni, amelyek korábban nem oda tartoztak. Ebben az összefüggésben válnak érthetővé olyan intézkedései, mint a Kongresszus üléseinek felfüggesztése 1861. április 12. és július 4. között, a Konföderáció elleni tengeri blokádléle, bizonyos újságok működésének ellehetetlenítése, a „gyanús” postai küldemények visszatartása – s mindezeket, ne felejtjük el, úgy tette, hogy az Unió és a Konföderáció hivatalosan nem álltak háborúban egymással, hiszen ez Észak szemszögéből egyet jelentett volna a déli államszövetség autonómiájának elismerésével.

Lincoln, amikor a háborús állapot idejére vonatkozó jogosítványait érvényesítette a 'szükség törvényt bont' elvére hivatkozott, s arra, hogy elődei is alkalmazták már ezt a módszert olyan „nem hivatalos” fegyveres konfliktusokban, mint a Barbár part kalózái ellen vezetett katonai akciók, vagy az indián háborúk. Az elnöki hatalom megerősödése leginkább az ún. habeas corpus jogának felfüggesztésében, illetve magában az Emancipációs Nyilatkozat kibocsátásában látható, amely közül mindkettő olyan egyéni jogokat vont meg, illetve korlátozott, amelyeket az alkotmány garantált.

A kötetben szereplő esszék azt mutatják be, milyen módon alakította át Lincoln az elnöki hivatalt, s nemcsak az elnök gondolkodásában bekövetkezett fordulatot követik nyomon, hanem az 1861–65 között végbement politikai és katonai változásokat is.

Frank Williams Abraham Lincoln és a főparancsnok változó szerepe című tanulmányában azzal foglalkozik, milyen módon reformálta meg Abraham Lincoln az amerikai hadsereg főparancsnoki tisztségét, amelyet – az alkotmány által az elnökre ruházott jogoknál fogva – ő maga töltött be a háború idején, tehetségtelen katonatisztszjei miatt nem ritkán arra is kényszerülve, hogy stratégiai és szervezési kérdésekkel foglalkozzon. Williams rámutat arra, hogy Lincoln jelentősen növelte autoritását az egyes tisztek (Frémont, McClellan) leváltásával. *Gerald J. Propowicz* A becsület szava: Lincoln és a hadifoglyok feltételes szabadlábra helyezése című írásában azt a rendszert mutatja be, amely lehetővé tette a hadifoglyok szabadon engedését olyan módon, hogy azok becsületszavukat adták, nem fognak fegyvert a háborúban, míg értesítést nem kapnak arról, hogy papíron is megtörtént a fogolycsere, tehát az ellenség is szabadon engedett egy azonos rangú katonát. Propowicz azt is illusztrálja, mennyire könyörületesen járt el Lincoln, amikor az egyszerű katonák ügyeivel kellett foglalkoznia. *John R. Sellers* Lincoln szolgálatában: John G. Nicolay pályafutása címet viselő cikke annak elemzésére vállalkozik, milyen módon segítette az elnököt egyik fiatal titkára (a másik John Hay volt) a Kongresszussal folytatott csatározások során, s így hogyan járult hozzá a végrehajtó-hatalom tényeréséhez. Sellers, az általánosan elterjedt nézettel szembeszállva, azt illusztrálja, hogy Nicolay egyáltalán nem követte mindenben Lincoln példáját, mert, bár a végsőkig lojális volt az elnökhöz politikai és katonai kérdésekben, teljesen tévesen ítélte meg a szecesszió jelentőségét és mérhetetlen gyűlöletet táplált a déliek irányában – ellentétben feljebbvalójával. A szerző szerint Nicolay jelentősége nem kis részben abban rejlik, hogy már életében felismerte Lincoln kvalitásait, s ez tette az elnök pályafutásának első komoly kutatójává. *Michael Burlingame* Lincoln behálózza a sajtót című tanulmányában arra mutat rá, hogy Lincoln mesterien használta ki a sajtóban, a korabeli média legfontosabb eszközében rejlő lehetőségeket azért, hogy stabil és kikezdehetetlen politikai bázist építsen ki az elnöki hivatal számára. Közismertek – írja a szerző – Lincoln erőfeszítései, ahogyan az „állami” lapokat használva igyekezett manipulálni a közvéleményt, de sokkal kevesebb szó esik a szakirodalomban arról, hogy személyes titkárai is gyakran írtak névtelen cikkeket a lapokban – az elnök utasítására.

A kötet – véleményem szerint – legjobb tanulmánya *Phillip Palludan*, napjaink egyik legelismertebb Lincoln-kutatójának tollából született: Lincoln és a Greeley-level. A szerző az amerikai elnök talán legtöbbet idézett dokumentuma megírásának körülményeit igyekszik feltárni és azt vizsgálja, mi lehetett a célja Lincolnnak Horace Greeleyhez, a nemzet legolvasottabb napilapja, a New York Tribune főszerkesztőjéhez írott levelével. Palludan rámutat arra, hogy sokan azt látják bizonyítottnak Lincoln levelét olvasva, hogy az elnök sokkal inkább az Unió egysége mellett kötelezte el magát, mintsem a rabszolgaság

felszámolása mellett, tehát legfeljebb „vonakodó rabszolga-felszabadítónak” nevezhető. Palludan ezzel szemben azzal érvel, hogy Lincolnnak minden, a „különös intézményt” érintő lépését alaposan meg kellett fontolnia, hiszen tisztában volt azzal, hogy az északi lakosság zöme éppúgy rasszista és abolicionellenes volt, mint a déliek, így sokkal inkább az „óvatos rabszolgafelszabadító” jelzõt tartja elfogadhatónak. A szerzõ szerint kétség sem férhet ahhoz, hogy Lincoln a levél megírásának idejére (1862. augusztus 22.) már eldöntötte a rabszolga-felszabadító nyilatkozat kibocsátását, illetve ahhoz sem, hogy az elnök világosan tudta, levele megjelenik a *Tribune*-ben, így az kiemelkedõ fontosságú a közvélemény befolyásolásában. Lincoln úgy látta, hogy az Unió megmentése és a rabszolgák felszabadítása nem egymás alternatívái, hanem szorosan összekapcsolódnak, ugyanakkor sokkal elfogadhatóbbnak találta, ha elegendõ idõt kapnak a déli államok a rabszolgáság intézményének felszámolására. Ennek megfelelõen 1862. decemberi tervezetében úgy számolt, hogy a folyamat 1900-ig tarthatna, ami sokakat felháborított Északon, elsõsorban természetesen az abolicionistákat. Lincoln azonban helyesen érzékelt – írja Palludan –, hogy a szabadság biztosítása csak az elsõ lépés volt, s a feketéknek egy fehérek által uralt társadalomban kellett megtalálniuk helyüket, s igazat ad neki abban is, hogy a nemzet faji kapcsolatrendszere nem volt egyik napról a másikra átalakítható. Palludan abban látja a Greeley-levél jelentõségét, hogy Lincoln, aki korábban kifejtette, hogy „a közvélemény támogatásával semmi sem bukhat el, nélküle viszont semmi sem sikerülhet”, propaganda-hadjáratot indított az emancipációs nyilatkozat elõkészítésére, s az elemzett dokumentum is elsõsorban a közvélemény meggyõzésének eszköze volt. A szerzõ szembeszáll a sokak által hangoztatott véleménnyel is, hogy Lincoln elsõsorban a „fehérek elnöke” volt, illetve rámutat arra, hogy „amennyiben nem lett volna a „fehérek elnöke”, nem lehetett volna elnök, szenátor, képviselõ, de még sintér sem a korabeli Egyesült Államokban”.

William Lee Miller Lincoln és az elnöki pardon értelmezése címû esszében azokat az értékeket vizsgálja, amelyek Lincolnt az elnöki hatalom kiterjesztésekor és átalakításakor motiválták, s különösen arra kíváncsi, miért reagált Lincoln úgy az Unió ügye ellen forduló cselekedeteire, ahogyan tette a polgárháború éve alatt. Érdekesen felépített írásában tíz Lincoln politikájával kapcsolatos tényt fogalmaz meg, s ezek hátterét igyekszik megvilágítani. (pl. Lincoln nem gyakorolta az elnöki kegyelmet mindenki esetében, képes volt a háborút tágabb kontextusában értelmezni, igyekezett fellépni a gyûlöletkeltés ellen stb.).

A rabszolgáság és az emancipáció kérdése – noha természetesen látens ódon valamennyi cikkben jelen van – két tanulmányban kap központi szerepet. *Lucas E. Morel* Amerika elsõ fekete elnöke? címet viselõ esszében Lincoln emancipációért vívott harca mély spirituális jelentõséget kap, s a szerzõ Lincoln egy olyan kortársát mutatja be, aki talán az egyetlen volt, aki felvehette a versenyt a tizenhatodik elnök „retorikus nagyságával és érveléseinek nagyszerûségével”: Frederick Douglass. Részletesen elemzi Douglass leghíresebb Lincoln-beszédét, amely a washingtoni Lincoln Parkban hangzott el 1876. április 14-én, a felszabadítottak emlékmûvének felavatásakor. Lincoln, a vezetés és a tizenharmadik alkotmánykiegészítés címû tanulmányában *Michael Vorenberg* azt vizsgálja, milyen módszereket alkalmazott Lincoln a rabszolgáság eltörlését jelentõ alkotmánykiegészítés szenátusi és képviselõházi elfogadtatása érdekében, s arra hívja fel figyelmünket, hogy az elnök nemcsak katonavezetõként volt kiváló, hanem a törvényhozással folytatott párbeszédei során is mesterien manõverezett. Ebben a kontextusban látja a tizenharmadik alkotmánykiegészítés elfogadásának jelentõségét, amely már – szemben az Emancipációs Nyilatkozattal – nem katonai szükségszerûség diktálta dokumentum volt.

William Harris Lincoln szerepe az 1864-es elnökválasztásban címû esszéje az amerikai történelem egyik legérdekesebb háborús választását vizsgálja, s azt, hogyan sikerült Lincolnnak elérnie újráválasztását, amire nem sokkal a szavazások elõtt õ maga sem látott sok esélyt. *Jennifer Fleischner* tanulmányának (A házasság új mintája) nem az elnök, hanem felesége, Mary Todd Lincoln a tárgya, s azt elemzi, miként befolyásolta a First Lady Lincolnt és hogyan alakította át a közvélemény jövõbeni elvárásait az elnökfeleségekkel szemben. *James M. McPherson*, akinek *The Battle Cry of Freedom* (A szabadság csatakiáltása) címû könyve 1988-ban Pulitzer-díjat nyert, Lincoln öröksége korunk számára címû esszében azokat a kérdéseket veszi sorra, amelyek nemcsak Lincoln generációját foglalkoztatták, hanem „amelyekkel a ma, sõt a jövõ generációinak is érdemes, sõt szükséges foglalkoznia”. Rámutat arra, hogy Lincoln szavai, „Ez a küzdelem nemcsak a jelenrõl szól, hanem a jövõrõl”, a XXI. század embere számára is éppúgy hordoznak üzenetet, mint azoknak, akik 140 esztendővel korábban hallották-olvasták õket.

A kötet tanulmányai remek elemzést nyújtanak arról, hogyan gyakorolta Abraham Lincoln a végrehajtó hatalmat és szemléletesen mutatják be, hogy miközben megmentette az általa betöltött hivatalt, teljes egészében át is értelmezte azt.

Lincoln Reshapes the Presidency. (Szerk. Charles M. Hubbard). Macon: Mercer University Press, 2003. 236 o.

Vida István Kornél

1. A dokumentum magyar nyelven olvasható: Vida István Kornél: Abraham Lincoln és az emancipáció kérdése. in: *Aetas* 2001/1, 165–175. o.